

ostal čudovito enoten v skoraj petdesetih letih Šaldovega delovanja, najti mnogo pozitivnega, kar pričuje za našega velikega predhodnika in kaže pota tudi naši *sodobni* umetnostni kritiki?»

Jaromír Lang odgovarja na to vprašanje pritrdilno. Tako je obenem potrjen tudi pravi namen prej omenjenega Šaldovega »brevirja« in poskus novega, mnogo temeljitejšega navezovanja današnje češke literarne teorije in kritike na bogato zakladnico Šaldove slovstvene zapuščine.

B. B.

ZAPISKI

IZ PARIŠKEGA KULTURNEGA DNEVNIKA

Delo romanopisca Feliciena Marceauja »L'Oeuf« (»Jajce«), je prav gotovo najbolj originalno delo ne le sedanje pariške gledališke sezone, ampak moderne gledališke umetnosti sploh. Felicien Marceau je doslej slovel kot romanopisec in je »L'Oeuf« njegovo drugo gledališko delo. Priznati pa moramo, da je že v prvem delu, »Catherine« — »Katrice« iz 1954. leta, pokazal nedvomni dramski talent in je kljub nekaterim začetniškim napakam požehl priznanje gledališke kritike. Pri »L'Oeuf« se vprašanje priznanja avtorju ne postavlja več. Dramska umetnost je z njim dobila svoje avantgardistično delo, ki zanika vsa dosedanja dramaturška pravila. Igra je namreč vseskozi napisana v prvi osebi. Je to dejanski monolog, avtobiografski monolog ene same osebe, psihološko razčlenjen, a vendar ne tak, da bi težil v psihoanalizo.

Urednik Magis nam pripoveduje, kako je skušal postati član družbe, kako si je v ta namen izdelal svoj razumski sistem, išoč resnico, čisto resnico. Pripoveduje, kako ga je pri vsakem takem poskusu svet odbil, kako ga je odbijal vse bolj in bolj in ga ni hotel sprejeti medse. V svoji samoti si je Magis brezupno prizadeval, razbiti to »jajce«, ta zaprti svet in zaživeti kot vsi ostali. In ko je že mislil, da je dosegel svoj cilj, ko se je poročil, je nenadoma ostal bolj sam kot kdaj koli. Tedaj je izgubil zaupanje v svoj sistem, v zdrav razum, v logiko in zapadel blaznosti. Ali je v tem stanju ubil ljubimca svoje žene? Avtor tega ne pove jasno. Konec igre ostaja uganka.

Avtor te igre je moral biti najprej dober romanopisec, da je lahko napisal ta dolgi, analitični monolog, poln vsebine. Vprašanje pa je, ali bi igra doživela gledališki uspeh brez odlične režije Andréja Barsacqua, ki pozna do dna gledališko tehniko. V prvem dejanju stopa pred nas uradnik Emile Magis, ki je doživel že svojo veliko avanturo. To je: končal je študije, dobil službo in se poročil s hčerko svojega podšefa. Magis nam pripoveduje, kako si zamišlja življenje in kako ga je doživljal. Pelje nas nazaj v mladostno dobo in v vsa ostala pomembna razdobja svojega življenja. Pri tem pa nam Barsacq kaže kratke, toda žive, pisane scene, ki si sledijo druga drugi tako hitro, kakor da bi prelistavali knjigo, kakor da bi gledali bogato ilustriran album.

Zavemo se, da je mali uradnik Emile Magis lepa, naivno čista osebnost. Njegova logika in analiza nam kar zapirata sapo. Nazorno doživljamo vse njegove poskuse, da bi si utrl pot v življenje in se predal njegovemu toku.

Pri tem ko Magis prestaja izkušnjo za izkušnjo, izgublja počasi svojo navivnost, srce se mu polni z grenkobo. Zazdi se mu, da vsi, ki so vstopili v »jajce«, v življenje in ki sledijo njegovemu naravnemu toku, delajo kompromis z lažjo in da le na videz sprejemajo pravila igre, samo da bi lahko ostali v življenju. Magis, ki veruje »da nič ni lepega razen resnice, da je le resnica prijetna,« se ne more sprijazniti s tem kompromisom, pa najsi zaradi tega ostane sam, izven življenja in izgubi vse.

Prva uprizoritev »Jajca« je tako presenetila, da publika ni vedela, kako reagirati, pa tudi gledališka kritika je ostala dezorientirana. Radovednost je zmagala, glas o delu je šel od ust do ust. Danes Parižani hite v gledališče »L'Atelier« in napolnjujejo njegovo dvorano. Kritika analizira to originalno delo in vzporeja prihod Feliciana Marceauja h gledališču kot dogodek istega pomena, kakršen je bil nekoč prihod Giraudoux ali Marcela Ayméja v svet gledališke umetnosti.

Igra je težka in počiva dejansko ves večer na eni sami osebi. Mladi francoski igralec Jacques Duby je bil kos tej nalogi. Tako je trio: avtor Felicien Marceau, režiser André Barsacq in igralec Jacques Duby odigral na vzoren način najboljšo originalno igro pariške teatske sezone.

»*Le peuple impopulaire*« (»Nepri ljubljeno ljudstvo«), roman mladega pisatelja Alaina Prévosta obdeluje epizodo iz francoskega narodnega upora. Je to njegovo prvo delo. Alain Prévost je sin francoskega pesnika in literarnega zgodovinarja Jeana Prévosta, ki je padel na Vercorsu. Alain je bil priča vsega, kar popisuje, in njegov roman ima nedvomno dokumentarni značaj. Takrat je imel 15 let. Dogodki, ki v teh letih klešejo dušo mladostnika, dobivajo v romanu nenavaden relief in čudovito globino. Zato je to delo vsezkozi dragocen prispevek k zgodovini francoskega oboroženega odpora in zlasti še dogodkov na Vercorsu, ki jih doslej še nihče ni bil popisal.

Vercors je simbol francoskega narodnega upora in ena najbolj slavnih epizod francoske odporiške akcije. Geografski položaj te alpske planote je tak, da so francoski partizani hoteli iz nje napraviti trdnjavo, ki naj bi v usodnem trenutku, ko se bodo zavezniki izkrcavali na jugu, ogrožala bok in zadnje straže sovražnika.

Pri pripravah na Vercorsu so sodelovali ne le odporiški generalni štab, ampak tudi predstavniki začasne francoske vlade v Alžiru. Posadka je bila močna. Saj se je sem stekala vsa francoska mladina, ki se ni pokoravala Nemcem, vsa inteligenca, ki je zavedno branila narodno čast. Orožje in municija sta prihajala s padali. Ko se je prvi spopad s sovražnikom končal, ko so partizani zmagali, so začele prihajati celo okrepitve po zraku.

Ko pa se je nemška Wehrmacht zavedla, da ji odpor na Vercorsu postaja nevaren, ga je sklenila zatreti. Takrat so borci na Vercorsu, oboroženi le z mitraljezi, revolverji in ročnimi granatami zaman zahtevali topove in težki vojni material. Naprej od besed in obljub ni šlo. Poveljniki planote so se počasi, toda vse bolj gotovo zavedali, da z lahkim materialom ne bodo mogli kljubovati tankom, letalom in težki artileriji. In takrat se jim je postavilo usodno vprašanje vesti: Ali mar ni izdaja voditi te ljudi v očitno smrt, ko so vedeli, da zmage ne bo, da zmage ne more biti? Mladi Alain Prévost poroča o bolestnih, obupnih groznjah odgovornim činiteljem v Alžiru, ki jih poveljniki Vercorsa žigosajo za »strahopetce in zločince«, ki

hote žrtvujejo »le peuple impopulaire«, katerega zmage se boje. Kajti zmaga »nepriljubljenega ljudstva« bi lahko imela težke politične posledice za bodočnost.

Vercors je bil likvidiran julija meseca 1944. leta v nekaj dneh. Nemci so pri tej likvidaciji postopali z neverjetnim divjaštvom. Kri je tekla v potokih in vsa planota je bila en sam žareč požar. Vse, kar je bilo živega, je bilo masakrirano, postreljeno, vse zažgano, kmetje, živina, ljudje in otroci. Danes živi le skromna peščica teh borcev, kot mravlje, ki so se rešile iz mravljišča v požaru in kot nezaželene priče te krvave klavnice.

Alain Prévost popisuje te dogodke nenavadno živo in z veliko čustveno prizadetostjo. V ospredju njegove pripovedi stoji življenje v družini Vieljeujevih, zlasti mogočni, humani lik očeta Michela. »Bil je proti vojski, ker pa je bilo treba, se je vojskoval. Oficiirske kaste ni mel rad, postal pa je oficir, ker je to bilo treba. Smatral je, da meje med narodi ne sme biti. Ker pa je okupator bil tu, je čutil in se vedel kot patriot. Ni poznal sovraštva, ker pa je borba proti Nemcu dajala upanje, da se bo svet spremenil, se je boril. Sovražil je uboj, toda hladno je ubil denuncianta ljudstva in svojih partizanov, in ko je napočil dan borbe, ni prizanašal sovražniku.«

Ob tem glavnem junaku so obdelane tudi druge osebe, kj ilustrirajo množico partizanov: pobegli španski komunist Terro, kmet Catillon, ki brani le svojo kmetijo in živino, požrtvovalna gostilničarka Mémé. Med njimi pa trinajstletni Vieljeuev sin Etienne, ki bi rad bil koristen in ki z navpičnega skalovja nadzoruje premikanje sovražne vojske. Mojstrsko so orisani tisti, ki so ostali ravnodušni in neopredeljeni, miličniki in njihovi prijatelji, tisti, ki so partizanom pomagali in jih preživljali in tisti, ki so jih ovajali.

Francoska javnost je z živim zanimanjem sprejela ta roman, ki izzveni kot težka obtožba. Vse bolj je slišati zahtevo, naj se objavijo dokumenti o Vercorsu, ker, kot pravi Emile Henriot, ki je ocenil delo za znani pariški večernik »Le Monde«, »...ti orisi nepriljubljenega ljudstva še malo niso izmišljeni in so polni tragike«.

Zlata Pirnat